

Gids voor de bezoekers aan de tentoonstelling *1672, het Rampjaar en Sypesteyn*

In de Torenkamer en de Hoekkamer op de bovenverdieping herdenkt Sypesteyn dat de welvarende Nederlandse Republiek driehonderdvijftig jaar geleden werd aangevallen door Engeland, Frankrijk en de bisdommen Münster en Keulen. Door de buitenlandse agressie laaide binnenslands de oude tegenstelling tussen Staatsgezinden en Prinsgezinden op.

De familie Van Sypesteyn werd hierdoor persoonlijk getroffen. Ook de volgende generaties bleven zich hiermee bezighouden.

Trappenhuis

Johan de Witt (1625-1672), schilder onbekend.
collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Ets uit 1675 door Romeyn de Hooghe waarin de opkomst en ondergang van de gebroeders De Witt wordt samengevat.
collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Torenkamer: Persoonlijk rampjaar

Op de plaats van het huidige kasteel in Loosdrecht had Cornelis Ascanius I van Sypesteyn vanaf 1664 een buitenplaats. Het huis en de grond die vanouds net zo heette als hijzelf, verschaftte deze Haarlemse regent adellijke allure.

In juli 1672 ging het gerucht dat Johan de Witt zich in Haarlem bij zijn neef, Cornelis Ascanius verborgen hield. Het volk bestormde en plunderde het huis. Een jaar later sneuvelde Cornelis Ascanius in het oorlogsgeweld en werd ook zijn Loosdrechtse buitenplaats verwoest.

Uit de documenten in deze kamer blijkt hoe het geweld en de chaos de familie Van Sypesteyn persoonlijk troffen.

Nieuwe Kaart van Mynden en de 2 Loosdrechten, midtsgaders van s' Gravenland nevens het gerecht van Breukelen en Loendersloot [...], 1734

Het perceel tegenover de kerk in Nieuw-Loosdrecht is aangeduid als Sypesteyn.

facsimile

Deze portretten van Cornelis Ascanius I van Sypesteyn en zijn echtgenote Maria van der Horn werden geschilderd door Rembrandts succesvolle leerling, 'society schilder', Nicolaas Maes. Beide schilderijen zijn gesigneerd, dat van Cornelis Ascanius is gedateerd 1675, dus twee jaar na zijn dood. Dit postume portret is daardoor minder levendig dan dat van zijn vrouw die waarschijnlijk de opdrachtgeefster was.

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Afbeelding van de plundering van het huis van Cornelis Ascanius in Haarlem, afkomstig uit het boek *Staatkundige Historie van Holland*, Amsterdam, 1791.

facsimile

Charter met aanstelling van Cornelis Ascanius van Sypesteyn als Wagenmeester Generaal, verantwoordelijk voor de vervoersmiddelen van het leger.

bruikleen Noord-Hollands Archief

Rode vitrine

Plank 1

Cornelis Ascanius I van Sypesteyn door Caspar Netscher.
collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Artikel in de "Oprechte Haerlemse Dingsdaegse Courant" van 5 juli 1672 over de plundering van het huis van de baljuw Cornelis Ascanius van Sypesteyn.

bruikleen Noord-Hollands Archief

Aantekeningen op dit artikel van Henri van Sypesteyns grootvader, Cornelis Ascanius VII, en Jan Willem, de vader van Henri.

bruikleen Noord-Hollands Archief

Plank 2

Het Van Sypesteynpoortje door Antonie Andriessen (1746-1813)

Aquarel met opschrift: 'Gewezen poort aan de Kraayenhorstgracht te Haarlem, genaamd het van Sypesteijn-poortje. Hierdoor vluchtte jhr. C.A. van Sypesteyn in 1672 bij de plundering van zijn huis door het grauw dat meende dat de Raadpensionaris Johan de Witt, zijn neef, er zich verborgen hield ook meende men er voor J. de W. compromiterende papieren te zullen vinden.'

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Aanstelling van Maarten van Sypesteyn als opvolger van zijn in 1673 omgekomen broer Cornelis Ascanius. Getekend door stadhouder Willem III en opgesteld en mede-ondertekend door zijn secretaris Constantijn Huygens jr.

bruikleen Noord-Hollands Archief

Het verzoek van Maria van der Horn, weduwe van Cornelis Ascanius van Sypesteyn aan de gecommiteerde Raden van Holland om vermindering van belasting. De opgemaakte staat stelt over het Loosdrechtse huis: 'doet niets ter werelt in huijzr alsoo door de vijand vernielt en nu ten ene male vervallen'.

De tekst is moeilijk leesbaar, het betreft de passage waarachter als enige géén bedrag is ingevuld.

Authentiek afschrift 1691,

bruikleen Noord-Hollands Archief

Maria van der Horn, door Caspar Netscher
collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Maarten van Sypesteyn door Nicolaas Maes.

Deze broer van Cornelis Ascanius I van Sypesteyn nam, volgens de overlevering, de benen toen het woedende volk in Haarlem aan de deur kwam.

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Hoekkamer: Politiek rampjaar

De regering van de Republiek wilde na de Vrede van Munster en de staatsgreep van Prins Willem II tegen het stadsbestuur van Amsterdam geen machtige Oranje-Prins meer aan het hoofd van leger, vloot en de piramide van benoemingen van gezagdragers. Deze periode werd bekend als 'De ware Vrijheid'. Door de gebeurtenissen van het Rampjaar keerde het tij. Willem III speelde hier handig op in.

Henri van Sypesteyn en zijn vader Jan Willem, die werkte bij het Koninklijk Huisarchief en als historicus gespecialiseerd in militaire conflicten, waren uiterst Oranjegezind. Toch verloochenden zij de relatie met De Witt niet. Henri verzamelde tal van objecten en documenten die de rol van de Staatsgezinden illustreerden. Zijn vader deed onderzoek en publiceerde over het rampjaar.

Dit portret door Jan de Baen van Johan de Witt als raadpensionaris is een echt staatsieportret. De Witt is afgebeeld voor een doorkijk naar de, in zijn opdracht gebouwde, nieuwe vergaderzaal van de Staten van Holland, nu de vergaderzaal van de Eerste Kamer.

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

De gruwelijke verminking van de lijken van de gebroeders De Witt, Holland 17de eeuw naar Romeyn de Hooghe.

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Meertalige nieuwsprent uit 1672 met geëtste afbeeldingen door Romeyn de Hooghe. Het lot van de gebroeders De Witt veroorzaakte ook in de buurlanden een schok.

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

In de vitrine daaronder, gouden en zilveren penningen die herinneren aan de gebroeders De Witt.
collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Ets door Aert Schouman naar het schilderij van de verheerlijking van Cornelis de Witt in het Stadhuis van Dordrecht. De Witt voer, als afgevaardigde van de Staten-Generaal, met Michiel de Ruyter in juni 1667 de Medway op, waar de Nederlanders de Engelse vloot in haar thuishaven Chatham vernietigden.

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Portretten fungeerden soms als plaatsvervanger voor de afgebeelde persoon. Dit kan tot uitdrukking komen in verering of zelfs aanbidding, maar ook in agressie en vernielzucht. Deze tabaksdooz toont een groep burgers die zijn woede koelt op het glorieuze portret van Cornelis de Witt als overwinnaar bij Chatham.

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Cornelis de Witt pen op ivoor, toegeschreven aan Aarnout of Arnold Nachtegaal?
collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Tafelvitrine in het midden van de kamer

Lodewijk XIV in harnas als krijgsheer en verdediger van het 'ware' geloof. Hiermee rechtvaardigde hij zijn invasie van de Nederlandse Republiek waar katholieken weliswaar geloofsvrijheid hadden, maar waarvan het bestuur in handen lag van protestanten. Waterverf op perkament door een onbekende schilder.
collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Jan Willem van Sypesteyn, de vader van Henri was als historicus werkzaam bij het Koninklijk Huisarchief. Het Rampjaar had zijn bijzondere belangstelling. Deze vitrine toont enkele van zijn publicaties.

Hij publiceerde onder andere over het 'Eeuwig Edict', waarin met Engeland werd overeengekomen dat Nederland nooit meer een Oranjeprins als stadhouder zou aanstellen. Daarnaast schreef hij over de diplomatieke pogingen nieuwe bondgenootschappen te smeden tegen de vijanden van de Republiek, bijvoorbeeld met de keurvorst van Brandenburg. Ook van zijn hand was een publicatie over onze innovatieve militaire strategieën zoals de Hollandse waterlinie, het onder water zetten van het lage land, om zo de invasie te stoppen.

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Anoniem 17de-eeuws schilderij van de moord op de gebroeders De Witt. Rechts de Gevangenpoort met de leden van de schutterij die de twee broers standrechtelijk executeerden.
collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Rode vitrine

Plank 1

Cornelis en Johan de Witt, Loosdrechts porselein ca 1780. Deze beeldjes maken duidelijk in hoeveel aanzien de gebroeders De Witt en andere Staatsgezinden stonden, ruim een eeuw na het Rampjaar tijdens de hernieuwde opleving van de strijd tussen Prinsgezinden en Staatsgezinde Patriotten.

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Fragmentarische roemer met voorstelling van het Rampjaar. Willem III is afgebeeld als 'ridder van Holland'. De afgekapte lelies zijn de Fransen; de honden met afgehouden staarten de Engelsen. De bisschop is Christoph Bernard von Galen (Bommenberend), bisschop van Münster, of Maximiliaan Hendrik van Beieren, bisschop van Keulen. De voorstelling is gesigineerd Johannis Thiboût en gedateerd 'Anno 1672 4 maent 7 dagh'.

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Prins Willem III op een bord van Delfts aardewerk. Delfts aardewerk werd vanaf de 17de eeuw en porselein vanaf de 18de eeuw gebruikt als drager voor politieke propaganda.

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Hoekkamer: Politiek rampjaar (vervolg)

Rode vitrine

Plank 2

Vier originele documenten met betrekking tot de aanloop naar het Rampjaar, de oorlog en het proces tegen Cornelis de Witt, aangekocht door Henri van Sypesteyn.

Van links naar rechts:

Brief van Johan de Witt aan ambassadeur Pieter de Groot in Parijs van 14 januari 1672. Deze brief, die tot voor kort in de wetenschappelijke wereld onbekend was, geeft een beeld van de relatie met Frankrijk in de aanloop naar de oorlog. De Witt zinspeelt op het komende conflict met Frankrijk. Hij informeert de ambassadeur over de verschillende meningen over de aanstaande benoeming van de Prins van Oranje tot kapitein-generaal.

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Eigenhandig ondertekend bevel van Cornelis de Witt van 4 mei 1672 (met stempel van de gedeputeerden der Staten-Generaal) aan luitenant-admiraal Adriaan Banckert (1615-1685) om zich met zijn schepen naar Texel te begeven.

Geschreven op het schip De Dolphijn, zeilende tussen Vlie en Texel.

Cornelis was op dit moment nog maar net terug als gezant uit Brussel. Hij zou zich de komende tijd als gedeputeerde op de vloot met de verdediging van de Republiek op zee gaan bezighouden.

Banckert zou in de Slag bij Solebay op 7 juni 1672 met zijn schip De Walcheren het Franse eskader bij de Engelsen weglokken, zodat Michiel de Ruyter kon toeslaan.

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Eerste pagina van de verklaringen van de barbier Willem Tichelaer, afgenomen op 23 juli 1672 door het Hof van Holland. Tichelaer verklaart onder ede dat hij ter verantwoording werd geroepen voor het beledigen van de schout, omdat de schout hem een geleend bedrag niet had terugbetaald. Tichelaer zou daarna naar Cornelis de Witt zijn gegaan om zich te rehabiliteren. De Witt zou hem toen hebben voorgesteld, Prins Willem III te doden. De Witt werd hierop gearresteerd en op de pijnbank verhoord, maar bij gebrek aan bewijs, vrijgesproken van het complot tegen het leven van de Prins.

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Eerste pagina van de confrontatie op 27 juli 1672 van Cornelis de Witt en Willem Tichelaer voor de rechter. Rechts staan zeven uitspraken, links de reacties van beide heren. Er staat meestal: *Tichelaer affirmat* (= Tichelaer bevestigt het) en *Den ruaert negat* (De Witt ontkent).

De Witt hield vol dat hij Tichelaer niet kende. Hij had hieraan geen actieve herinnering. Later bleek dat hij hem drie jaar eerder had berecht. Zijn falende geheugen leidde tot een veroordeling tot verbanning uit Holland. Voor het zover kwam, werden Cornelis en Johan, die hem kwam afhalen, door schutters vermoord en hun lijken geschonden.

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn

Linksachter de handgeschreven documenten en daaronder

Zoals nu de nieuwsvorming en sociale media een belangrijke rol spelen bij de beïnvloeding van de publieke opinie in politieke conflicten, zo gebeurde dat in de 17de eeuw door allerlei pamfletten en ander goedkoop drukwerk. Henri van Sypesteyn legde hiervan een enorme verzameling aan.

collectie Kasteel-Museum Sypesteyn